

*Tidskrift för
politisk filosofi*

Nº 2-3 2024 — årgång 28

Bokförlaget *Thales*

→ Introduktion till temanumret om moralisk nihilism och politisk filosofi

Victor Moberger, Jonas Olson & Nicolas Olsson Yaouzis

Moralisk nihilism går ut på att det inte finns några moraliska sanningar eller moraliska fakta. Enligt nihilismen är det alltså inte sant eller ett faktum exempelvis att tortyr, rasism eller könsdiskriminering är fel (och inte heller att tortyr, rasism eller könsdiskriminering är rätt eller tillåtna).

Åtminstone vid en första anblick tycks nihilismen implicera att vårt moraliska tänkande och vår moraliska praktik är i grunden förfelade, ungefär som om vi ägnade oss åt och influerades av reflektion kring jultomten. För hur kan det vara meningsfullt att ägna sig åt moralisk reflektion om det inte finns några moraliska sanningar att nå fram till? Och hur kan vi ta moraliska frågor på allvar om vi tror att nihilismen är korrekt?

Överväganden av dessa slag förklarar nog i hög grad varför nihilismen är en så pass ovanlig uppfattning i samtida metaetik (vilket inte hindrar att den är en av de mest omdiskuterade). Nihilismens anhängare tenderar dock att göra motstånd mot idén att teorin hotar vår moraliska praktik. Vissa nihilister menar att moraliska uppfattningar ändå inte gör några anspråk på att representera moraliska sanningar eller fakta. Enligt en variant av denna idé (den så kallade *emotivismen*) är moraliska ställningstaganden *känslomässiga* till sin natur, vilket innebär att de varken kan vara sanna eller falska. Tal om moraliska sanningar eller fakta är därför i bästa fall ett femte hjul (och i värsta fall ett kategorimisstag).

Andra nihilister går med på att moraliska ställningstaganden gör sanningsanspråk och därmed är falska, men att detta anspråk kan avlägsnas utan att hota vår moraliska praktik. Enligt en variant (så kallad *revolutionär fikcionalism*) kan vi sluta tro och i stället börja *låtsas* att

det finns moraliska sanningar. Idén är att detta låter oss behålla moralens praktiska funktion utan att vi behöver försanthålla några osanningar. Ytterligare en grupp nihilister (så kallade *konservationister*) menar att moraliska ställningstaganden förbinder oss till osanningar, men att detta inte spelar någon roll för vår moraliska praktik. Vi kan helt enkelt fortsätta som förut, även om det kommer att kräva ett slags »kompartimentalisering», det vill säga att vi selektivt förtränger våra metaetiska respektive moraliska uppfattningar beroende på vilka omständigheter vi befinner oss i.

På senare tid har nihilismens kritiker uppmärksammat diverse paralleller mellan moraliska frågor och *normativa* frågor mer generellt. Bland annat har man argumenterat för att moralisk nihilism medför nihilism om (i) epistemiska fakta, det vill säga fakta om vad som är rimligt eller rationellt att tro, (ii) hypotetiska skäl, det vill säga handlingsvägledande skäl som är villkorade på våra önskningar eller mål, (iii) prudentiella skäl, det vill säga handlingsvägledande skäl att slå vakt om vårt egenintresse, (iv) estetiska värden och (v) livets mening. Det har dessutom hävdats att nihilismen hotar fenomen som (vi) beslutsfattande, (vii) språklig kommunikation, (viii) kärlek och (ix) politisk opposition. Delvis i ljuset av dessa paralleller har försvarare av moralisk nihilism tenderat att acceptera nihilism om samtliga normativa frågor, inte bara moraliska frågor.

Det VR-finansierade forskningsprojektet *Om inget spelar roll: Nihilismen och dess implikationer* löpte under tre år vid Stockholms universitet (2020–2022). Undertecknade var de avlönade deltagarna. Som projekttiteln antyder var projektets syfte att utforska nihilismen och dess praktiska såväl som dess teoretiska implikationer. Några viktiga frågor var (i) vad oenigheten mellan normativ realism och normativ nihilism närmare bestämt består i, (ii) hur ett viktigt argument för nihilismen – J. L. Mackies så kallade »konstighetsargument» – närmare bestämt ska förstås och vilka antaganden det vilar på, (iii) huruvida någon form av generell normativ nihilism kan försvaras, bland annat mot bakgrund av de ovan nämnda parallellerna, och (iv) huruvida nihilismen har oroväckande existentiella eller politiska implikationer.

Projektet resulterade i ett antal publikationer. En av dessa är boken *Theories of Justice and Rights*, redigerad av Moberger och Olson och nyligen utgiven av OUP. Boken består huvudsakligen av ett längre och

hittills opublicerat manuskript i politisk filosofi av J. L. Mackie, som kastar ljus bland annat över Mackies syn på relationen mellan moralisk nihilism och politisk filosofi. Den första artikeln i detta temanummer – »J. L. Mackie om rättvisa, rättigheter och misstagsteorin» – ger en presentation av boken.

I numrets andra artikel – »Ett snabbt och smutsigt argument för moralisk nihilism» – försvarar Moberger moralisk nihilism genom att kapa ett av nihilismens kritikers viktigaste argument och vända det emot dem. Diskussionen i artikeln knyter även an till den ovan nämnda frågan huruvida nihilismen hotar vår moraliska praktik. Moberger menar att den inte gör det, eftersom våra moraliska ställningstaganden i grund och botten är likgiltiga inför metafysiska frågor kring existensen eller icke-existensen av moraliska fakta.

Temanumret inkluderar även artikeln »Misstagsteori om ras» av Stina Björkholm. Teorin som behandlas i artikeln säger att satser som innehåller rasbegrepp såsom *svart* eller *vit* inte kan vara sanna. Björkholm drar flera paralleller mellan denna teori och misstagsteori om moral. På liknande sätt som moralisk nihilism kan ha oroväckande politiska implikationer så menar många att nihilism om ras medför politiska problem. I korthet är invändningen att om vi inte kan använda rasbegrepp så är vi oförmögna att prata om rasism och kämpa mot orättvisor. Björkholm diskuterar olika svar på detta problem och försvarar slutligen alternativet att acceptera en mer måttfull version av misstagsteori om ras, som inte medför att satser som innehåller rasbegrepp är systematiskt falska.